

Sayı Editörü'nden

Mülkiye Dergisinin **Dünyada ve Türkiye’de Medya: Kültür, İdeoloji ve Politika Sorunları** başlığını taşıyan bu sayısı, başlığın ima ettiği bütün alanları kapsamaya çalışan toplam 12 yazıyla karşınıza çıkıyor. Oldukça geniş kapsamlı bir konuyu özgül bir temaya yoğunlaşmaksızın, genel hatlarıyla ele alma iddiasındaki bu sayıda, günümüz kültürünün hakim unsurlarından biri olan medya hem devasa bir “endüstri”, hem de kamusal tartışmaları yönlendiren çok çeşitli form ve ideolojik motifleriyle “içerik” olarak eleştirel incelemelere tabî tutuluyor.

Bu sayıya, medya çalışmalarında çok yoğun ve verimli bir konuyu ele alan kuramsal bir tartışmayla başlamayı uygun bulduk. Uzun süre İngiltere’nin en önemli kamusal eğitim kurumlarından biri olan Open University’de eğitim veren, kültür endüstrileri ve müzik üzerine sayısız eser üretmiş olan *David Hesmondhalgh*, Mülkiye Dergisi’nin medya sayısı için verdiği **Medya Endüstrisi Üzerine Yapılan Çalışmalarda Siyaset, Kuram ve Yöntem** başlıklı yazısında, medya endüstrileri üzerine yapılan çalışmalardaki yöntem sorunlarını irdeliyor. Hesmondhalgh, Türkiye’de de akademinin ilgi odağı olmaya başlayan endüstri merkezli araştırmaları sınıflandırarak, her birinin olumlu ve olumsuz yönlerini sergiliyor. Yazıda, bugüne kadar medya endüstrileri üzerine yapılan çalışmalar üç gruba ayrılıyor: “Yaratıcı endüstriler” analizi, “ekonomi politik” analizin bir türü ve “kültürel ekonomi” analizi. Yazar kendi analizini, medya endüstrisine ilişkin araştırmaların “empirik çalışmadan ve sosyal teoriden beslenen bir kültürel üretim siyasetine” gerek duyduğu iddiasıyla temellendiriyor.

Oğuzhan Taş, Jean Chalaby’nin gazeteciliğin “bir anglo-amerikan icadı” olduğu savından yola çıkarak, liberalizmin tarihsel gelişimi içinde “basının kesintisiz bir özgürleşme dinamiği taşıdığı ve halkın demokratik iktidarına destek olduğu” şeklindeki hakim tarihyazımını farklı bir tarihyazımı üzerinden eleştiriyor. Taş, **Gazeteciliğin Doğuşu: Eleştirel Bir Tarihyazımına Doğru** başlıklı çalışmasında gazetecilik alanına varlık kazandıran ideolojik mücadeleleri, sınıf çatışmalarını ve kültürel değişimleri irdelemek suretiyle gazeteciliğin bir ondokuzuncu yüzyıl fenomeni olduğunu, yine güçlü tarihsel ve kuramsal referanslarla ortaya koyuyor: “Böylesi bir çaba, gazetecilik faaliyetlerini ifade özgürlüğünün cisimleşmesi olarak gören, gazeteciliğin ancak ve ancak devletin mali ve idari denetimden özgürleştiği ve serbest pazar ortamında iktisadi özerkliğini kazandığı ölçüde kamunun sesi olma vasfını güçlendirebileceğini savunan hâkim anlatının dayandığı temellerin sorgulanmasıyla mümkün kılınabilir.”

Alanla ilgili önemli bir kuramsal tartışma ve yine alanın en önemli eksiklerinden biri olan tarihsel açılım yazılarından sonra, hem David Hesmondhalgh'ın eleştirdiği ekonomi politik analiz türünden farklı bir eleştirel ekonomi politik hem de tarihsellik içerdiğini düşündüğüm bir değerlendirme yazısını ben kaleme aldım: **Neoliberalizm ve Medya: Dünyada ve Türkiye’de Medya Endüstrisinin Dönüşümü**. Türkiye medyasında son dönemde yaşanan yoğun kutuplaşma, 1980’li yıllarda hayata geçirilen neoliberal politikaların kökenlerine ve genel özelliklerine bakmaksızın tam olarak çözümlenemez. Dolayısıyla ben de bu yazıda, genel olarak neoliberal siyasetin hayatın her alanına nüfuz etmeye başladığı 1980’li yıllardan günümüze medya endüstrisinde yaşanan makro değişimleri ortaya koymaya çalıştım. Sonuç, hepimizin yakından takip ettiği gibi, hiç de umutvar değil. Özellikle 90’ların başında kamusal tartışmanın önemli konularından biri olan “tekelleşme”yi arkaik bir meseleye dönüştürecek ölçüde yoğunlaşan yeni medya ortamı bugün, gerek az gelişmiş ülkeler, gerekse bağımlı/çalışan sınıflar açısından çok çeşitli sorunların kesişme noktasıdır. Ancak yazının sonunda, çok genel düzeyde de olsa bütün bu kuşatıcı yapıya karşı toplumsal özgürleşim için nasıl bir alternatif kurgulayabileceğimizi, bir yanıtın ziyade bir soru olarak formüleştirmeye çalıştım.

Mustafa Sönmez, **Medyada İstanbul İktidarı** başlıklı yazısında, dünyada ve Türkiye’de medya sektörünün gelişimini özetleyen önceki yazının genel bakışından daha özele doğru yönelerek, Türkiye’deki medya üretiminin nasıl bir coğrafi yoğunlaşma arz ettiğini, güncel verilerle ortaya koyuyor. Yıllardır bu sektördeki mülkiyet ve kontrol ilişkileri üzerine çalışan en verimli yazarlardan biri olan Sönmez, diğer sektörlerde geçerli olan kâr-zarar ve birikim saiklerinin medya sektöründe çoğunlukla ikinci planda kaldığını ve medyanın bir tür “silahlanma/savunma yatırımı” gibi işlediğini savunuyor. Sönmez özellikle Türkiye’nin son döneminde yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında bu önermenin geçerli olduğunu söylüyor. Bu yazıda Sönmez Türkiye medyasının, hâkim sınıf fraksiyonlarının politik-ideolojik iç kavgasını endüstriyel ölçeklerde yansıttığını, mücadelenin arenasının da İstanbul olduğunu, somut verilerle ortaya koyuyor: “Türkiye kapitalizminin merkezi İstanbul, öteden beri medyanın da merkezi. Medyanın finans kaynağı reklamcılık sektörü, medya ile entegre olan sinema, müzik, futbol vb. endüstrileri İstanbul’dan yönetiliyor, Anadolu’daki medya yapıları İstanbul’dan yönlendiriliyor, kararlar İstanbul’dan alınıyor. İstanbul’un iktidarı pekiyor.”

Bu sayıda, bugüne kadar medya çalışmalarının en önemli boşluklarından biri sayılan “karşılaştırmalı analiz” konusunda doyurucu olacağını düşündüğümüz iki çalışmaya yer verdik. Birincisi, *Mine Gencel Bek*’in **Karşılaştırmalı**

Perspektiften Türkiye’de Medya Sistemi başlıklı makalesi. Bek bu çalışmasında, ABD’li iletişim akademisyeni Daniel Hallin ile halen İtalya’daki Peugia Üniversitesi’nde öğretim üyesi olan Paolo Mancini’nin alanda yankı uyandıran ve başka çalışmaları davet eden *Comparing Media Systems* ana başlıklı kitabındaki modellemeyi esas alarak Türkiye’ye bakıyor. Yazısında öncelikle karşılaştırmalı çalışmalardaki hakim eğilimleri eleştirel biçimde gözden geçiren Bek, devlet ve basın karşıtlığından hareketle yapılan demokratik iletişim tanımlarını sorguluyor. Türkiye’de medya sistemini analiz edebilmek için siyasal kültüre tarihsel açıdan bakmanın kaçınılmazlığını vurgulayan Bek, Hallin ve Mancini’nin modellemesindeki değişkenlerden esinlense de modellerin evrensel geçerliliğini de sorgulayarak Türkiye’deki medya sistemi için hangi ortak ve özgül niteliklerin saptanabileceği üzerine yoğun bir çabaya girişiyor.

Hallin ve Mancini’nin kitabından yola çıkan ikinci çalışma ise, bir kitap eleştirisi sınırını aşarak kendi başına bir makaleye dönüşen, *Marc Saurina Lucini*’nin **İspanya örneği üzerinden “Karşılaştırmalı Medya Sistemleri”** başlıklı değerlendirme yazısı. Bu yazı aslında, bir İspanyol/Katalan vatandaşı olan ve Nisan-Ekim 2010 tarihlerinde Türkiye medyası üzerine Türkiye’de çalışan Saurina’ya bizim tarafımızdan önerildi. Bu kapsamlı ve “içerden bakış” imkânına sahip değerlendirmede Saurina, İspanya medyasının tarihsel ve güncel olarak içine yerleştirildiği modele (Akdeniz Modeli) ne ölçüde uyduğunu tartışırken, İspanyol medyasının yapı ve işleyişi hakkında da zengin veriler sunuyor. Yazının son kısmında, başlı başına bir değerlendirme olmamakla birlikte, İspanya medyasını yakından tanıyan ve Türkiye medyasının genel yapısını da bilen biri olarak Türkiye ile İspanya medyası arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar üzerine Saurina’nın kısa bir değinisi yer alıyor.

Medya endüstrisinin çarkları, herhangi bir üretim alanında olduğu gibi, emek gücü sayesinde dönüyor. **1980 Sonrası Değişen Medya Ortamında Gazeteci: Zanaatkâr mı, Profesyonel mi?** başlığını taşıyan yazıda *Selma Toktaş*, son 30 yılda köklü bir dönüşüm geçiren bu sektörde gazetecilerin bu süreci ve yaptıkları işi nasıl tanımladıklarını ve mesleklerini icra etme sürecinde kendilerini nerede konumlandıklarını empirik bir çalışmanın sonuçları üzerinden tartışıyor. Ulusal medyada çalışan 285 gazeteciye uygulanan anket çalışması ile farklı statü ve kurumlardaki 35 gazeteci ile yapılan görüşmelerden çıkan en önemli sonuçlardan biri, bir tür zanaatkarlıktan çıkarak yabancılaşmış bir profesyonele dönüşen gazeteci kimliğidir. Toktaş’a göre neoliberalizm çağında gazeteciliğin eleştirel ve yaratıcılık boyutu adeta ortadan kalkmaya yüz tutmuştur.

Endüstri, tarih ve emek gücü olarak medyanın son dönemdeki değişimi, geniş halk kesimlerinin en önemli bilgi ve eğlence kaynağı olan televizyon içeriklerinde

de kendisini gösterdi kuşkusuz. 1990'ların başında TRT tekeline karşı güya çok renkli, çok sesli, vb. nidalarıyla yayın hayatına atılan televizyon kanalları, aslında alanın dönüşümünde yeni bir uğrağı temsil ediyordu. Sonuç hiç de söylendiğı gibi olmadı. Türler ve formatlar çeşitlense de, yayın saatleri artıp Türkiye halkı o güne kadar rastlamadığı kadar “renkli” bir televizyon dünyasıyla karşılaşmış olsa da sansasyonelliğın ve biteviye reklamın istilasına uğrayan ama aynı zamanda yoğun bir ideolojik seferberliğin yaşandığı bir “öldüren eğlence”ye dönüştü televizyon. Bu kesif atmosferde son dönemde, yakın geçmişin travmatik olaylarını konu edinen ve bildik drama unsurlarına çok da benzemeyen, bu niteliğıyle de tartışma yaratan birtakım dramalar öne çıktı. *Sevilay Çelenk, Bir Bellek Mekâmı Olarak Televizyon: Bu Kalp Seni Unutur mu?* başlıklı yazısında işte bu yeni fenomeni, televizyon ve anımsama ilişkisine odaklanarak inceliyor. Çelenk, “televizyonun hafızaya ve dolayısıyla tarihe karşı işlediğini, belleğı değil unutkanlığı, tarihi değil kendi akışını yeniden ürettiğini” savunan bir literatüre karşı “televizyon ve bellek ilişkisini, medya temsilinin toplumsal inşa etme ve kültürel belleğı şekillendirme yeteneğı çerçevesinde değerlendiren” çalışmaların sundukları yararlı ayrımları bir araya getiriyor. Çelenk, dramatik temsil alanından dışlanan hikâyelerin, dışlanmaları kadar temsil alanına dâhil edilmelerinin de nasıl sorunlu hale geldiğini *Bu Kalp Seni Unutur mu?* adlı dizideki somut anlatı öğeleri üzerinden ortaya koyuyor.

Türkiye’de televizyon içerikleri, çoğunluğu demokratik ideallerle hiçbir ilişkisi olmayan kurallar silsilesiyle, temelde RTÜK tarafından denetleniyor. Özel radyo-televizyon yayıncılığının başlamasından yıllar sonra, 1994 yılında oluşturulan RTÜK o günden bu yana kamusal tartışmaların odak kurumlarından biri olmasına rağmen, bu tartışmalarda söz konusu demokratik ideallere çok fazla alan açılmadı. İzleyici taleplerinin görece daha fazla dikkate alındığı Avrupa ülkelerinin yayıncılık sistemini model alan bu kurulun bağı olduğu yasa da, uygulayıcıların iktisadi ve siyasi bağlarından öte, “sözde” bile ideal bir çerçeveye kavuşamadı. **Avrupa Birliğı ile Uyum Süreci Bağlamında Türkiye’de Yeni Yayıncılık Yasası** başlıklı yazı ile *Burcu Sümer*, bu durumu tarihsel ve siyasi bağlamına oturtuyor. Sümer’in incelemesi, Türkiye’de, başta medya sahipliğı olmak üzere pek çok konuda uyulması gereken kuralların AB politikalarıyla nasıl bir paralellik ve farklılık arz ettiğini ortaya koyuyor. Sümer, Türkiye’de 2010’un başlarında kamuoyuna duyurulan ve “AB ile uyum süreci” kapsamında hazırlanan yeni yayıncılık yasa taslağının aslında söz konusu “uyum” adına mevcut sorunlara yenilerini ekleme tehlikesini barındırdığını, yasa maddeleri üzerinden tartışıyor. Sümer, 1989 tarihli Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi ile başlayan uyumlanma sürecinin, Türkiye’deki ekonomik ve siyasi gelişmelerle birlikte, bize özgü bir yayıncılık ortamına kapı açtığını anlamlı gerekçelerle savunuyor.

Türkiye'nin en tanınan, hem de kendilerini “en demokrat” ilan eden köşe yazarlarının cinsiyete ve etnik kökene dayanan bir ayrımcılık türünü bilinçsizce yeniden ürettiklerini düşünmek için elimizde hiçbir kanıt yok. Ama tersi kanıtlar bulmak çok mümkün. *Nevin Yıldız Tahincioğlu* **Namus Cinayetleri Üzerinden Yapılan Cinsiyetçilik ve Milliyetçiliğin Köşe Yazılarına Yansıması** başlıklı çalışmasında bu kanıtları ayrıntılarıyla gösteriyor. Tahincioğlu, ayrımcı dili bir istisna değil adeta kural haline getiren Türkiye medyasında, namus cinayetlerinin “töre cinayeti” adı altında nasıl katmerli bir ayrımcılık biçimine dönüştüğünü işte bu köşe sahiplerinin yazıları üzerinden ortaya koyuyor. Yazar, kurbanlarını büyük oranda kadınların oluşturduğu namus cinayetlerinin, tüm Türkiye açısından önemli olmakla birlikte esasen, devletin modernleştirici ideolojisinin dışında kalan alt sınıfların, özellikle de Kürtlerin sorunu olarak belirlediğini savunuyor.

Bu sayıdaki pek çok yazı, hakim medya düzeninde; eşitlik, özgürlük, adalet gibi etik ilkelerin erozyonuna dair muhtelif değerlendirmeler içeriyor. Ancak aynı zamanda bu yazıların her biri, olumsuzluklara karşı bir çıkış da gösteriyor, kısaca açık ya da örtük biçimde alternatif öneriyor. Günümüzün yeni teknolojileri, nesnelere olarak değil elbette ama özneleştirici araçlar olarak bu vaatlere eklenilebilir mi? *Funda Başaran*, bu soruya internet teknolojisi üzerinden yanıt arıyor. Başaran, **Yeni İletişim Teknolojileri, Alternatif İletişim Olanakları** başlıklı yazısına, 1990'lı yılların ortalarından sonra internet ya da genel olarak yeni iletişim teknolojilerinin, her yeni iletişim teknolojisinde olduğu gibi alternatif medya tartışmalarını canlandırdığını belirterek başlıyor. Yazar, internetteki pek çok iletişim platformunun; yurttaş medyası, katılımcı medya, etkileşimli gazetecilik, halk gazeteciliği, radikal medya gibi çeşitli kavramların ortaya çıkışına yol açan deneyimler olarak akademik ilgiyi hak ediyor olsalar da, teknolojik değişim temelli alternatif medya tartışmasını aşan bir kavramsallaştırmaya ihtiyacımız olduğunu vurguluyor. Başaran, teknolojik değişim ve iletişim deneyimlerinin farklılaşması arasında nasıl bir ilişki kurulabileceği sorusunun bu kavramsallaştırma çabasının en önemli uğraklarından biri olduğunu belirtiyor. Sendika.org sitesi ve 2010 yılında 79 gün boyunca Ankara'yı bir “işçi kentine” dönüştüren Tekel direnişinin canlı yayını, bu tartışmanın empirik kısmını oluşturuyor. Bu benzersiz serüvenin, 19 Ocak 2010 akşamından başlayarak direniş bölgesinde kurulan bir mobil TV stüdyosu ile www.sendika.org adresinden canlı olarak yayınlanması deneyimi, alternatif medya tartışmalarına yeni bir ufuk kazandırıyor.

Mülkiyeliler Birliği'nin yayın organı olan bu derginin elinizdeki sayısı, Mekteb-i Mülkiye'den Siyasal Bilgiler Okulu'na oradan Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne doğru evrilen bir kurumun 151. Kuruluş yıldönümünde yayımlanıyor. Eski BYYO, yeni İletişim Fakültesinden pek çok yazarın katkı sunduğu bu sayıda, Fakültemizin

“mülkiyeli” geçmişini yad eden bir yazıya da yer vermek istedik. Kendisi de bu çatı altında lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamlamış, burada doçent ünvanı kazanmış olan *Abdülrezak Altun*, ilginç görsellerle bezeli yazısında, bu serüvenin bir özetini sunuyor. Altun’un da belirttiği gibi, eğitime, 3 Kasım 1965 tarihinde SBF çatısı altında başlayan BYYO, 1992 yılına gelindiğinde, fakülte kimliği kazandı. Ama İletişim Fakültesi “siyasal bilgileri” hiçbir zaman terk etmedi; ne akademik, ne de mekansal olarak...

Bilen bilir, böyle bir dergiyi yayına hazırlamak emek-yoğun bir çabayı ve kendini adamayı gerektirir. Ama böyle bir çaba asla bireysel olmaz. Dolayısıyla dergimizin hazırlık aşamasında bana destek olan insanları anmak isterim. Bu sayıya katkı sunan yazarlarımız ve onların yazılarını değerlendiren hakemlerimiz, ilk ağızda anmam gerekenler. Ayrıca, başta Mülkiye’nin Genel Yayın Yönetmeni Serdar Şahinkaya olmak üzere, sevgili arkadaşlarım Murat Gülsaçan, Zafer Kıyan, Oğuzhan Taş, Hakan Yüksel, Selma arslantaş, Funda Başaran ve Gamze Yücesan Özdemir hem fiziksel hem de psikolojik destekleri ile bu süreçte beni rahatlatıldılar. İrili ya da ufaklı, öngördüğümüz ya da görmediğimiz hiç fark etmiyor, karşılaştığım pek çok sorunla baş etmemde büyük destek sağladıkları için kendilerine şükran borçluyum...

Yrd. Doç. Dr. Gülseren Adaklı